

УДК 94 (477.8)

ББК 63.3 (4 Укр) 625

Адамович Сергій

доктор історичних наук, доцент кафедри теорії
та історії держави і права Прикарпатського
національного університету імені В.Стефаника

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИЧНИХ МАНІПУЛЯЦІЙ У СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ

У статті досліджуються політичні маніпуляції українських партій навколо проблеми історичної спадщини Української повстанської армії. Автор статті стверджує, що ліві та проросійські партії ігнорують історичні реалії і напрацювання сучасної історичної науки задля мобілізації проросійського електорату Сходу і Півдня України. Натомість праві партії домагаються державного визнання вояків УПА борцями за незалежність України.

Ключові слова: Українська повстанська армія, Організація українських націоналістів, політичні маніпуляції, суспільне життя, історична пам'ять, російський імперіалізм, незалежність.

Проблема руху опору ОУН-УПА в 40-50-х рр. ХХ століття продовжує перебувати в політичному дискурсі і використовуватися українськими партіями для мобілізації власного виборчого електорату. Задля припинення політичних маніпуляцій навколо феномену УПА зростає актуальність історичних досліджень історії підрозділів Української повстанської армії.

Дослідження діяльності УПА започатковано в публікаціях А.Боляновського, В.В'ятровича, М.Кугутяка, О.Лисенка, О.Маруценка, І.Патриляка та інших. Однак використання феномену УПА в сучасній політичній діяльності не знайшло достатнього відображення у працях науковців. З огляду на це в статті поставлено завдання проаналізувати політичні маніпуляції навколо українського національного руху опору 40-50-рр. ХХ століття в суспільному житті незалежної України.

Феномен УПА активно експлуатується політичними партіями України як засіб мобілізації власного електорату. Відзначимо, що націонал-демократичні лідери ще в умовах державного відродження передбачали: фактор різночитань в українській історії щодо УПА буде активно використовуватися як зброя проти об'єднання країни. Так, І.Драч під час виступу на установчому з'їзді ДемПУ 15-16 грудня 1990 р. з приводу цього питання зазначив: “Все це запрограмовано і заангажовано у наше майбутнє, і по цій лінії буде йти ідеологічна боротьба”¹.

Зокрема, Комуністична партія України проводить традиційно активну кампанію засудження “злочинів бандерівців”, спекулює на ностальгічних почуттях виборців старшого покоління Сходу і Півдня України. У власній політичній програмі комуністи запевняють, що будуть перешкоджати спробам “реабілітації і пропаганди, у тому числі в наукових установах, загальноосвітніх і вищих навчальних закладах, ідеології фашизму і неонацизму, зведенню зрадництва в геройство, розгулу антикомунізму й антирадянщини”².

Проросійська частина Партії регіонів використовує радянські кліше в оцінці дій бійців УПА, щоб відвернути свій виборчий електорат від негараздів в економіці і провалів у зовнішній політиці. Так, В.Колісніченко під час виступу в м. Краснодарі 10 вересня 2012 р. заявив, що на противагу попередньому уряду команда М.Азарова відновила історичну справедливість³.

Феномен УПА активно використовується Партією регіонів і лівими політичними силами для ізоляції галицьких областей від решти України і показу інакшості галичан на фоні решти українців. До прикладу на сайті Прогресивної соціалістичної партії України розміщується стаття під назвою “Червонна Православна Русь народжує антифашистів, а Галичина – бандерівських вбивць”⁴.

Зауважимо, що ліві політичні сили і Партія регіонів ігнорують сучасні наукові дослідження національно-визвольного руху 40-50 –х рр. ХХ

століття, які визначають діяльність УПА як боротьбу за здобуття Україною незалежності. Натомість вражають масштаби боротьби упівців. Так, за даними І.К.Патриляка і М.А.Боровика, з 1942 до 1960 року через структури підпілля пройшло до 400 тис. українців⁵.

Натомість у політичній агітації використовується російська пропагандистська література. Застосовуються звинувачення УПА в колабораціонізмі чи українців в антисемітизмі, які широко використовувалися радянською політичною пропагандою, були сконструйовані в рамках спецоперацій КДБ, про що збереглися документи й звіти⁶.

Спроби Російської Федерації потрактувати українську історію і паплюжити на державному рівні національно-визвольні змагання межують з втручанням у внутрішні справи суверенної держави і пов'язані з відновленням у російській історіографії сталінських поглядів на події 30-50-х рр. ХХ століття.

Безперечним є той факт, що в Росії публікується значна кількість праць антиукраїнського характеру, які спотворюють історію і спрямовані на дискредитацію України. Уже анотації цих творів агресивно розпалюють негативне ставлення до української нації. “Все Лівобережжя, Крим і Новоросія піднімаються проти окупантів. Росія допомагає бійцям Опору новітнім озброєнням, добровольцями і військовими радикалами... Вони зламують проклятий бандерівський тризуб...”, – йдеться в анотації до книги Г.Савицького “Поле бою – Україна. Зламаний тризуб”⁷.

Така поведінка російських політичних еліт чітко відповідає науковим розробкам американського науковця Е.Саїда, який стверджував, що для підпорядкування та віктимізації корінного населення імперія переписує їхню історію як похідну від імперської історії. Цей процес застосовує наратив, щоб розвіяти суперечливі спогади й поглинути насильство такою панівною імперською присутністю, яка б унеможливила будь-які спроби відділити її від історичної неодмінності⁸.

Унаслідок цього російський імперіалізм, як і будь-який інший, після початку процесів деколонізації отримує можливість стверджувати: “Ти такий, який ти є завдяки нам. Коли ми пішли, ти повернувся до свого жалюгідного становища...”⁹.

Американська дослідниця Е.М.Томпсон пояснює поведінку росіян тим, що імперські нації не визнають законність захисного націоналізму й представляють його як злочин або беззаконня. Саме тому, на її думку, росіяни не розуміють, що цілком нормально впроваджувати в Україні закони, наприклад, на користь української мови, літератури, культури тощо¹⁰.

У свою чергу за повноцінне визнання вояків УПА борцями за незалежність виступають представники Всеукраїнського об’єднання “Свобода” і політичної партії “Наша Україна”. Зокрема, нашоукраїнці поряд з ідеєю формування єдиного національного інформаційного і культурного простору, наполяганні на статусі української мови як єдиної державної виступають за подолання міжконфесійних протиріч і проведення політики національного примирення через визнання Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом проти українського народу та визначення правового і соціального статусу вояків УПА як ветеранів боротьби за незалежність України¹¹. У той же час ВО “Свобода” у “Програмі захисту українців” закликає “визнати боротьбу, яку до кінця 50-х років проводила Організація Українських Націоналістів (ОУН) та Українська Повстанська Армія (УПА), національно-визвольною боротьбою Українського народу. Визнати вояків УПА та підпільників ОУН учасниками національно-визвольної боротьби за державну Незалежність України”¹².

Однак під час використання Упівської тематики ці політичні сили намагаються закріпити за собою вичерпне право на використання в політичних цілях історичної пам’яті. Безумовно, це не сприяє поширенню історичної правди в суспільстві.

Зі здобуттям Україною незалежності поступово відбувався процес формування спільних ціннісних уявлень про події контроверсійного ХХ

століття. Однак після обрання Президентом України в 2010 р. В.Януковича в національно-культурній політиці відбувся ухил на користь національних меншин і посилилася співпраця в міжнародних відносинах з Російською Федерацією, що проявилось і в зручному для північного сусіда трактуванні історії УПА. Відзначимо, що маніпулювання історією УПА політичними партіями загрожує посиленням культурно-духовних розбіжностей між регіонами держави і зростанням децентралістських тенденцій.

Таким чином, в умовах становлення Української державності, консолідації нації та тиску глобалізаційних процесів зростає необхідність об'єднання навколо спільної історії. На нашу думку, елементами механізму, що дозволить перетворити історію УПА на об'єднувачий чинник, має стати:

- 1) формування спільної історії, яка б розглядала історію УПА як боротьбу за здобуття Україною незалежності;
- 2) протидія нав'язуванню українській історії російських імперських та польських шовіністичних концепцій трактування історії;
- 3) усунення від дискусій щодо історії УПА непрофесійних у галузі історичних знань політиків і формулювання офіційної державної позиції на основі фахових незаангажованих історичних досліджень.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в дослідженні шляхів для подолання протиріч між регіонами України і використання культурно-духовної різноманітності країни для зміцнення державності.

Адамович С. Феномен української повстанческої армії как средство политических манипуляций в общественной жизни Украины. В статье исследуются политические манипуляции украинских партий вокруг проблемы исторического наследия Украинской повстанческой армии. Автор статьи утверждает, что левые и пророссийские партии игнорируют исторические реалии и наработки современной исторической науки для мобилизации пророссийского электората Востока и Юга Украины. Зато правые партии добиваются государственного признания воинов УПА борцами за независимость Украины.

Ключевые слова: Украинская повстанческая армия, Организация украинских националистов, политические манипуляции, общественная жизнь, историческая память, российский империализм, независимость.

Adamovych S. The Ukrainian Uprising Army's phenomenon as a means of manipulations in Ukraine's social life. The article studies the political manipulations of the Ukrainian parties as for the issues of historical heritage of the Ukrainian Uprising Army (UUA). The author claims that the left-wing and pro-Russian forces ignore the historical realities and the research of the modern historical science, so that to mobilize the pro-Russian electorate of Southern and Northern Ukraine. Meanwhile, the right-wing parties strive to gain the state recognition of the UUA warriors as the fighters for Ukraine's independence.

Key words: the Ukrainian Uprising Army, the Ukrainian Nationalists Organization, political manipulations, social life, historical memory, Russian imperialism, independence.

¹ Центральний державний архів громадських організацій України, ф.272, оп. 1, спр.4, арк.18.

² Програма Комуністичної партії України // Режим доступу: <http://www.kpu.ua/programmaku/>. Сайт відвідано 10 жовтня 2012 р.

³ Вадим Колесниченко: Вопрос сохранения исторической памяти является для Партии регионов принципиальным // Режим доступу: <http://www.partyofregions.org.ua/news/50548538c4ca424919000255>. Сайт відвідано 10 жовтня 2012 р.

⁴ Червоная Православная Русь рождает антифашистов, Галиция – бандеровских убийц // Режим доступу: http://www.vitrenko.org/start.php?lang=1&article_id=14767. Сайт відвідано 10 жовтня 2012 р.

⁵ Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / [І.К. Патриляк, М.А. Боровик]. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. – С.366.

⁶ В'ятрович В. Дуже багато негативного досвіду КДБ // Режим доступу: <http://cdvr.org.ua/content/володимир-вятрович-дуже-багато-негативного-досвіду-кдб>. Сайт відвідано 10 жовтня 2012 р.

⁷ Російське читиво. Запастись валер'янкою. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/scandal/49b7e56d520891>. Сайт відвідано 11 березня 2009 р.

⁸ Саїд Е. Культура й імперіалізм / Е. Саїд. – К.: Критика, 2007. – С.200.

⁹ Саїд Е. Культура й імперіалізм / Е. Саїд. – К.: Критика, 2007. – С.76.

¹⁰ Томпсон Ева М. Після колонії / Е. М. Томпсон // Український тиждень. – 2008. – 25-31 липня. – С.16.

¹¹ Європейський вибір: незмінність обраного шляху. Основні програмні цілі та політичні завдання партії на сучасному етапі // Режим доступу: <http://www.razom.org.ua/1asd.pdf>. Сайт відвідано 17 серпня 2012 р.

¹² Програма захисту українців // Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/pro_partiuyu/prohrama/. Сайт відвідано 10 жовтня 2012 р.